

İslam İktisadı ve Finansı Literatüründe Murabaha: Bibliyometrik Bir İnceleme

Fatih Güçlü¹

Başvuru/Received: 14/12/2023

Yayın/Online Published: 20/04/2024

Kabul/Accepted: 20/02/2024

Özet

Bu çalışmanın amacı İslam iktisadı ve finansı literatüründe murabaha ile ilgili yayınlanan çalışmaların bibliyometrik analiz yöntemiyle incelenmesidir. Bu bağlamda Scopus veritabanı kullanılarak elde edilen literatür verisi, Bibliometrix R paketi aracılığıyla analiz edilmiştir. Çalışmanın bulgularına göre, murabaha ile ilgili literatür 1990 yılına değin uzanmakla birlikte yayınların çoğunluğu 2013 yılından sonradır. Alanda en çok yayının yapıldığı dergiler Journal of Islamic Accounting Business Research ve International Journal of Islamic and Middle Eastern Finance and Management iken en etkili yazar Suzuki, M.'dir. Anahtar kelime analizine göre "murabaha" anahtar kelimesi en çok İslami bankacılık ve diğer fıkhi sözleşme türleri ile birlikte kullanılmıştır. Murabaha ile ilgili en fazla yayın yapan ülkeler ise Endonezya ve Malezya'dır.

Anahtar Kelimeler: İslami finans, İslam iktisadı, katılım bankacılığı, murabaha, bibliyometrik analiz

JEL Sınıflandırması: G10, G20, G21

Murabaha in Islamic Economics and Finance Literature: A Bibliometric Review

Abstract

This study aims to do a bibliometric analysis of the papers published on murabaha in the field of Islamic economics and finance literature. The literary data collected from the Scopus database was evaluated in this context using the Bibliometrix R program. The study's findings indicate that while the literature on murabaha originated in 1990, the majority of articles on the topic were produced after 2013. The Journal of Islamic Accounting Business Research and the International Journal of Islamic and Middle Eastern Finance and Management have the highest number of articles in the subject. The most prominent author is Suzuki, M. Based on the keyword analysis, the term "murabaha" is primarily associated with Islamic banking and other forms of fiqh contracts. Indonesia and Malaysia have the biggest number of publications about murabaha.

Keywords: Islamic finance, Islamic economics, Islamic banking, Murabaha, bibliometric analysis

JEL Classification: G10, G20, G21

¹ Doç. Dr., Karabük Üniversitesi, İşletme Fakültesi, fatihguclu@karabuk.edu.tr, ORCID: 0000-0002-1007-4594

1. Giriş

İslam'ın faizi şiddetli bir şekilde yasaklaması nedeniyle Müslümanlar, yüzyıllar boyunca faizden uzak durmaya çalışarak Allah (c.c.) ve Resulullah (s.a.v.)'ın emirlerini yerine getirmeye çalışmıştır. Bu emirler doğrultusunda, faiz bir haksızlık aracı kabul edilmiş, borçlanma yerine ortaklık, faizli muamele yerine ticaret ve faiz geliri yerine kâr payı, İslam aleminde kabul gören düstur olmuştur. Her dönemde faiz yasağının aşılması için ine satışı vb. yollar arandığı bilinse de özellikle Müslümanların dünya siyaseti ve ekonomisinde Batı'nın gerisinde kalması ile Müslümanların çoğunlukta olduğu ülkelerde kapitalist ekonomiye entegrasyon hızlanmış, faize bakış dönüşüm geçirerek faizin sosyal ve ticari hayatın bir gereği olduğu görüşü bazı kesimlerde yerleşmeye başlamıştır. Para transferi, paranın saklanması açısından getirdiği kolaylık ve güven, uluslararası ticaret gibi unsurların etkisiyle, bankalar Müslüman ülkelerde yaygınlaşmış ve bankalarla birlikte faiz de Müslümanların gündemini yoğun bir şekilde meşgul etmeye başlamıştır.

Cemiyet içerisinde bankalardan uzak durmak isteyen, hiçbir vesileyle banka ile münasebet kurmak istemeyen ve hatta bunu pratiğe döken kişiler bulunsada maaş çekme, fatura ödeme gibi en zorunlu ihtiyaçlar için dahi günümüzde bankalara mecbur olduğu bir gerçektir. Bununla birlikte toplumda yardımlaşma duygusunun zayıflaması, kişilerin birbirine olan güveninin zedelenmesi gibi sebeplerle, yine İslam'ın karz-ı hasen olarak tanımladığı ve kişilerin hiçbir karşılık beklemeden birbirlerine borç verdiği mekanizma zayıflamış, ihtiyaçları için borç gereksinimi duyan kişiler bu ihtiyacı bankalardan temin etme durumunda kalmıştır. Banka olgusunun hayatın bir gerçeği olarak kabul edilmesiyle, Müslümanlar açısından banka ile yapılan işlemlerin İslam'ın yasaklarını çiğnemenin nasıl yapılabileceği tartışmaları başlamış ve neticede muamelelerini İslam fıkhiinde yer alan sözleşmelere dayandırarak faaliyet gösteren İslami bankacılık mefhumu ortaya çıkmıştır. Söz konusu tartışmalar daha önce, özellikle kapitalist ve piyasacı sistemin karşısında konumlanan ve daha çok teorik planda kalan İslam iktisadı kavramı ile başlamış olsa da günümüzde uygulama anlamında İslami bankacılık ve İslami finans pratikleri yaygınlaşmış ve geniş toplum kesimlerince bilinir hale gelmiştir.

İslami bankaların ve diğer İslami finans kuruluşların kullandığı fıkhi sözleşmelerin en bilinenleri; murabaha, muşaraka, mudarebe, icare, vekalet, emanet, karz, selem, istisna sözleşmeleridir. Adı geçen sözleşmelerden İslami finans uygulamalarında en sık kullanılanı ise murabaha sözleşmesidir. Murabaha, teknik olarak satıcının maliyetini ve kârını alıcıya önceden açıkladığı bir satış sözleşmesidir. Satıcı maliyetin üstüne bir kâr koyarak malı alıcıya satar. İslami bankalarda murabaha sözleşmesinin kullanılışı da müşterinin bankadan belirli mal ve malları almasını istemesi, bankanın da bu malı veya malları alıp üzerine önceden belirlenen kâr oranını ekleyerek satması şeklinde gerçekleşir (Azarian, 2011). Uygulamada ise işlem tam bu şekliyle gerçekleşmemekte, müşteri malı bankanın vekaletiyle almakta, malın bedeli ise satıcıya banka tarafından ödenmektedir. Daha sonra müşteri malın bedelini ve önceden anlaşılan kâr oranını bankaya ödemektedir. Bu durum; müşterinin satın alma taahhüdünde bulunması, malın mülkiyetinin resmi olarak bankaya geçmemesi gibi nedenlerle bazı eleştiriler almaktadır (Güçlü, Kayadibi ve Şekkeli, 2021; Halitoğlu, 2021; Kapıcı, 2018). İslami bankaların özsermaye finansmanı yerine borçlanmaya dayalı murabaha işlemlerine yoğunlaşması ise konvansiyonel bankalarla benzeşmelerine yol açtığı şeklinde yorumlayan

görüşler mevcuttur (Yousef, 2004). Murabaha sözleşmesi, İslami bankalar tarafından finansman sağlama aracı olarak kullanılmasının yanı sıra İslami finans araçlarından olan sukukun yapılandırılmasında da kullanılmaktadır. Murabaha sözleşmesine dayalı olarak yapılandırılan sukuk türü, murabaha sukuk olarak isimlendirilmektedir. Söz konusu varlığın Sermaye Piyasası Kurulu'nun ilgili tebliğindeki ismi ise alım-satım dayalı kira sertifikalarıdır (Güçlü, 2019).

Murabahanın İslami finans endüstrisinde en çok kullanılan sözleşmelerden birisi olması sebebiyle, murabahaya ilişkin ciddi bir akademik literatür gelişmiştir. Bu çalışmanın amacı da söz konusu literatürün bibliyometrik analiz yöntemiyle incelenmesidir. Çalışma kapsamında uluslararası literatürde murabaha ile ilgili yapılmış çalışmalar Scopus veritabanından elde edilmiştir. Çalışmanın, İslami iktisadi ve finansı literatüründe murabaha ile ilgili yapılan yayınların yıllar itibariyle gelişimi, en çok yayın yapan yazarların, dergilerin, ülkelerin hangileri oldukları, yapılan yayınlarda ortaya çıkan temalar ve murabaha ile ilgili çalışılan güncel konuları ortaya koyarak literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Çalışmanın bundan sonraki bölümlerinde sırasıyla çalışmanın yöntemi ve verisi, bulgular ve sonuç kısmı yer almaktadır.

2. Yöntem ve Veri

Bibliyometrik analiz, matematiksel ve istatistiksel teknikleri kullanarak bilimsel yayınların niceliksel olarak incelenmesini sağlayarak ilgili alandaki akademik eğilimleri, işbirliği modellerini, araştırma boşluklarını, entelektüel yapıyı, alanda en etkili yazarları, dergileri ve kurumları sınıflandırmak ve tanımlamak için kullanılan bir yöntemdir (Liu, 2022; Thompson ve Walker, 2015). Bilgisayar yazılımları sayesinde bibliyometrik analiz tekniği görselleştirme-haritalandırma olanaklarına kavuşmuştur. Bu çalışmada analiz ve haritalandırma için R yazılımının bir paketi olan Bibliometrix paketi kullanılmıştır.

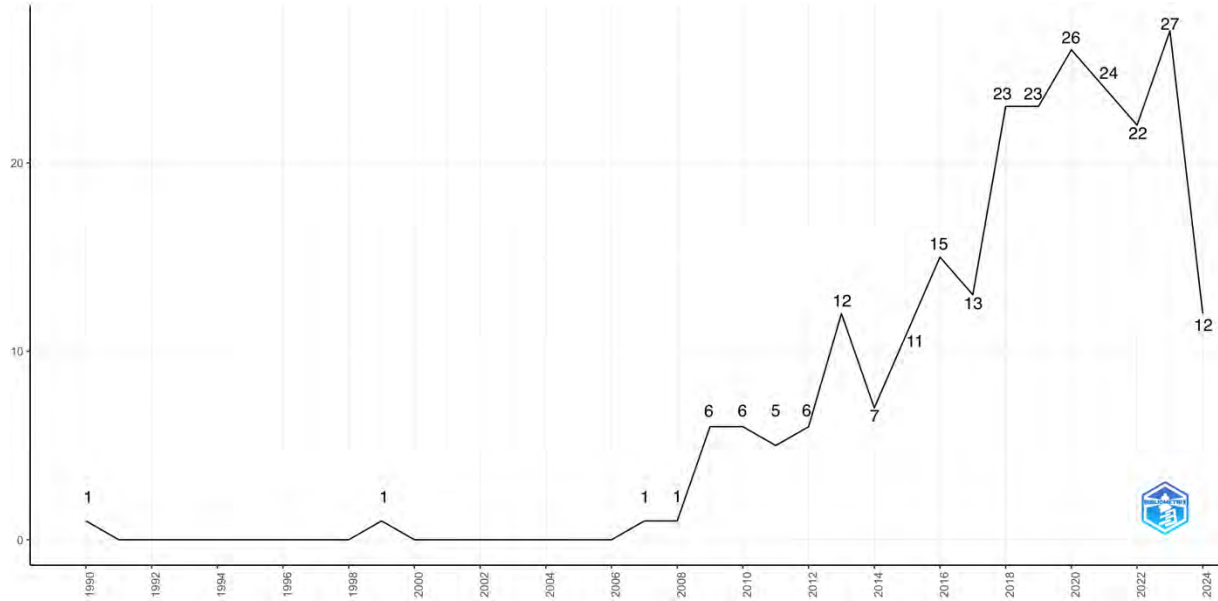
Analizde kullanılan veri Scopus veritabanından elde edilmiştir. Başlık, özet ve anahtar kelimelerde “murabaha” or “murabahah” arama terimi ile arama yapılmıştır. Aramaya yalnızca İngilizce dilinde yazılan makale, kitap bölümü, konferans bildirileri, incelemeler ve kitaplar dahil edilmiştir. Bu kriterlerle yapılan aramada 246 yayına ulaşılmış, söz konusu yayınların başlık ve özetleri incelenerek İslam iktisadi ve İslami finans alanı dışındaki 4 yayın çıkarılarak 242 yayın ile analiz gerçekleştirilmiştir. Veri dosyasında eş anlamlı olan ya da farklı şekilde yazılmış (ör. murabaha/murabahah) anahtar kelimeler, tek bir anahtar kelimedede birleştirilmiştir. Yine farklı yayınlarda ismi farklı şekilde yazılmış yazarların ismi (ör. Tiemsani, I./Tlemsani, I) birleştirilerek analiz yapılmıştır.

Arama sonucunda erişilen 242 yayının yayın dönemi, 1990-2024 yılları arasındadır. Yayınların, 176'sı makale, 31'i kitap bölümü, 22 konferans bildirisi, 9'u inceleme, 4'ü ise kitap türündedir. Yapılan yayınlar 504 farklı yazarın katkısı bulunmaktadır. Tek yazarlı yayınların sayısı 69'tur. Uluslararası ortak yazarlık oranı ise %22,31'dir.

3. Bulgular

3.1. Yayın Sayısı Eğilimi

Şekil 1’de, İslam iktisadı ve İslami finans literatüründe murabaha ile ilgili yapılan yayın sayılarının yıllar itibariyle değişimi gösterilmiştir. Murabaha ile ilgili yayınların başlaması 1990 gibi çok erken bir yıla dayansa da 2009 yılına kadar yalnızca 4 yayın yapıldığı görülmektedir. 2009, 2010 ve 2012 yıllarında 6’şar, 2011 yılında 5 yayın yapılmıştır. 2013 yılında yayın sayısı keskin bir şekilde artarak 12’ye çıkmıştır. Diğer bir keskin artış ise 2017 yılından 2018’e geçerken yaşanmış ve yayın sayısı 13’ten 23’e yükselmiştir. Bu tarihten itibaren yayın sayıları istikrarlı bir seyir izlemiş ve 2023 yılında alandaki en yüksek yayın sayısı olan 27’ye ulaşılmıştır. 2024 yılında yalnızca 12 yayının olmasının sebebi ise çalışmanın yapıldığı tarih itibariyle 2024 yılının devam ediyor olması, dolayısıyla kabul alıp yayınlanmamış ya da değerlendirme sürecinde olan yayınların henüz veri dosyasına yansımamış olmasıdır.

Şekil 1: Yıllar İtibariyle Yayın Üretimi

3.2. En Etkili Kaynaklar

Murabaha ile ilgili en çok yayının yapıldığı ilk on dergi ve bu dergilerde yayınlanan ilgili yayınların aldığı atıf sayıları Tablo 1’de yer almaktadır. Tabloya göre Journal of Islamic Accounting Business Research ve International Journal of Islamic and Middle Eastern Finance and Management isimli dergiler sırasıyla 19 ve 16 yayın sayısı ile diğer dergilerden önemli ölçüde ayrılmıştır. Ayrıca bu dergiler atıf sayısı açısından da en yüksek atıf sayısına ulaşan ilk iki dergidir. Tabloda dikkati çeken bir diğer husus, Humanomics dergisinin 3 yayın yapmış olmasına karşın 164 gibi yüksek bir atıf sayısına erişmiş olmasıdır.

Tablo 1: En Çok Yayın Yapan Dergiler

Sıralama	Kaynak	Yayın Sayısı	Atıf Sayısı
1	Journal of Islamic Accounting Business Research	19	166
2	International Journal of Islamic and Middle Eastern Finance and Management	16	204
3	Journal of King Abdulaziz University, Islamic Economics	6	50
4	Journal of Islamic Monetary Economics & Finance	5	10
5	ISRA International Journal of Islamic Finance	5	7
6	Contemporary Islamic Finance: Innovations, Applications, and Best Practices	4	12
7	AIP Conference Proceedings	4	1
8	Humanomics	3	164
9	Journal of Islamic Marketing	3	68
10	Arab Law Quarterly	3	19

3.3. En Üretken Yazarlar

Tablo 2’de alanda en çok yayın yapan ilk on yazar, ilgili yayınlarının atıf sayıları ve bu alanda ilk kez yayın yaptıkları yıllar verilmiştir. En üretken yazar 11 yayın ile Suzuki M.’dir. Adı geçen yazarın ilgili yayınlarında 111 atfı bulunmaktadır. Suzuki’nin ardından 5’er yayınlı Miah, M.D. ve Kassim, S. gelmektedir. 2 yayınlı ve 105 atıfla yedinci sırada bulunan Wilson R. ise 1990 yılında bu konudaki ilk yayını yapan yazardır. En üretken yazarlar içerisinde ilk yayın yılı en yeni olan yazar Selim, M.’dir. Yazar konuyla ilgili ilk yayını 2021 yılında yapmıştır ve 3 yayını bulunmaktadır.

Tablo 2: En Üretken Yazarlar

Sıralama	Yazar	Yayın Sayısı	Atıf Sayısı	İlk Yayın Yılı
1	Suzuki, M.	11	111	2013
2	Miah, M.D.	5	48	2018
3	Kassim, S.	5	12	2016
4	Uddin, S.M.S.	4	40	2013
5	Muda, R.	3	3	2015
6	Selim, M.	3	3	2021
7	Wilson, R.	2	105	1990
8	Razak, D.A.	2	86	2009
9	Smolo, E.	2	53	2011
10	Azmat, S.	2	36	2020

3.4. En Çok Atıf Alan Yayınlar

Tablo 3’te, başlık, özet ya da anahtar kelimelerinde murabaha geçen yayınlar içerisinde, en çok atıf alan on eser sıralanmıştır. Tabloda yer alan on yayının dokuzu makale türündeyken, Kettell (2011)’e ait olan “Introduction to Islamic Banking and Finance” isimli çalışma bir kitaptır. Khan (2010) tarafından yazılan, “How ‘Islamic’ is Islamic Banking?” isimli ve Journal of Economic Behavior & Organization dergisinde yayınlanan makale, 372 atıfla en çok atfı alan yayındır. Yayının yıllık atıf ortalaması ise 24,80’dir. Çalışma, İslami bankaların konvansiyonel bankalardan daha verimli olduğu ve daha fazla iktisadi eşitlik ve adaleti teşvik ettiği iddiasını

ve konvansiyonel bankacılıktan ne derece farklı olduğunu incelemektedir. İkinci en çok atıf alan eser ise Naser vd. (1999)'a ait olan "Islamic banking: a study of customer satisfaction and preferences in Jordan" isimli International Journal of Bank Marketing dergisinde yayınlanan makaledir. Söz konusu makalede, Ürdün'deki bir İslami bankaya yönelik müşteri farkındalığı ve memnuniyet derecesi incelenmiştir. Çalışmada müşterilerin İslami bankaların hizmetlerinden genel olarak memnun iken bazı hizmetlerinden memnun olmadıkları, murabaha, muşaraka ve mudaraba gibi bazı İslami finans ürünlerinden haberdar olduklarını belirtmelerine rağmen, bu ürünlerin içeriği ile çok ilgilenmedikleri sonucuna ulaşılmıştır. Üçüncü sırada yer alan "Innovation in the structuring of Islamic sukuk securities" başlıklı ve Humanomics dergisinde yayınlanan Wilson (2008)'in çalışması, murabaha, muşaraka ve icare sözleşmelerine dayalı sukuk türlerinin yapılarının finansal açıdan analiz edilmesini amaçlamıştır. Çalışma sonucunda varlık kiralama şirketlerinin başarılı sukuk ihracı ve yönetimi için bir ön şart olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 3: En Çok Atıf Alan Yayınlar

Yazar(lar)	Başlık	Dergi	Atıf Sayısı	Atıf/Yıl
Khan (2010)	How 'Islamic' is Islamic Banking?	<i>Journal of Economic Behavior & Organization</i>	372	24.80
Naser vd. (1999)	Islamic banking: a study of customer satisfaction and preferences in Jordan	<i>International Journal of Bank Marketing</i>	218	8.38
Wilson (2008)	Innovation in the structuring of Islamic sukuk securities	<i>Humanomics</i>	103	6.06
Al-Ajmi vd. (2009)	Clients of conventional and Islamic banks in Bahrain: How they choose which bank to patronize	<i>International Journal of Social Economics</i>	100	6.25
Kettell (2011)	Introduction to Islamic Banking and Finance		57	4.38
Rahim Abdul Rahman (2010)	Islamic microfinance: an ethical alternative to poverty alleviation	<i>Humanomics</i>	57	3.80
Yanıkaya vd. (2018)	How profitability differs between conventional and Islamic banks: A dynamic panel data approach	<i>Pacific-Basin Finance Journal</i>	56	8.00
Smolo ve Kabir Hassan (2011)	The potentials of mushārahah mutanāqisah for Islamic housing finance	<i>International Journal of Islamic & Middle Eastern Finance & Management</i>	50	3.57
Waemustafa ve Sukri (2015)	Bank Specific and Macroeconomics Dynamic Determinants of Credit Risk in Islamic Banks and Conventional Banks	<i>International Journal of Economics and Financial Issues</i>	48	4.80
Vinnicombe (2010)	AAOIFI reporting standards: Measuring compliance	<i>Advances in Accounting</i>	44	2.93

3.5. Anahtar Kelime Analizi

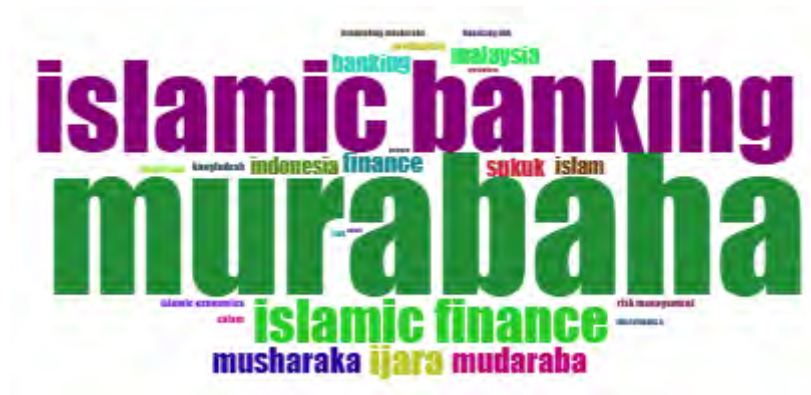
Tablo 4'te, çalışma kapsamında incelenen yayınlarda yazarlar tarafından kullanılan anahtar kelimelerden en sık tekrar edilen on tanesi yer almaktadır. En sık kullanılan anahtar kelime, bu çalışmanın da arama terimi olan murabahadır. Murabaha, kelimesi 84 kez anahtar kelime olarak kullanılmıştır. Murabaha anahtar kelimesinin ardından, 54 tekrar ile İslami bankacılık

gelmektedir. Murabahayı bir finansman kullandırma yöntemi olarak kullanan İslami bankaların anahtar kelimeler içerisinde en çok kullanılanlardan biri olması şaşırtıcı değildir. İcare, mudaraba, muşaraka gibi İslami finans endüstrisinde sıklıkla kullanılan fıkhi sözleşmeler ve murabahaya dayalı bir türe sahip olan sukuk, en çok kullanılan anahtar kelimeler arasında yer almışlardır.

Tablo 4: En Sık Kullanılan Anahtar Kelimeler

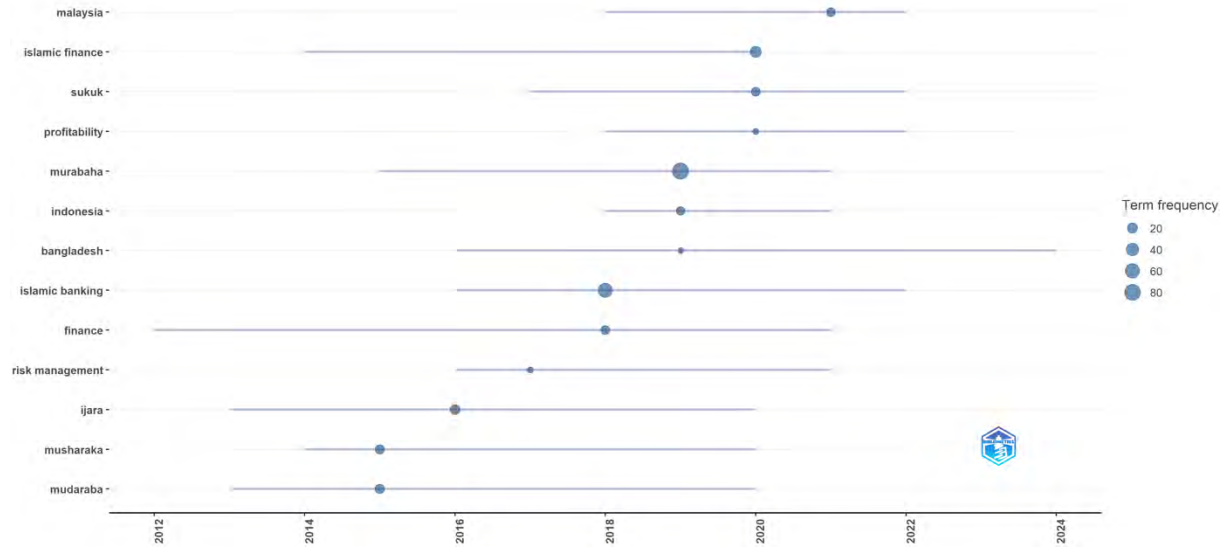
Anahtar Kelime	Tekrar Sayısı
murabaha	84
islamic banking	54
islamic finance	26
ijara	18
mudaraba	15
musharaka	15
finance	12
banking	11
Malaysia	11
sukuk	11

Şekil 2’de yer alan ve en sık kullanılan anahtar kelimeleri gösteren kelime bulutunda da murabaha ve İslami bankacılık anahtar kelimelerinin diğer anahtar kelimelerden çok daha fazla kullanıldığı görsel olarak gösterilmiştir.

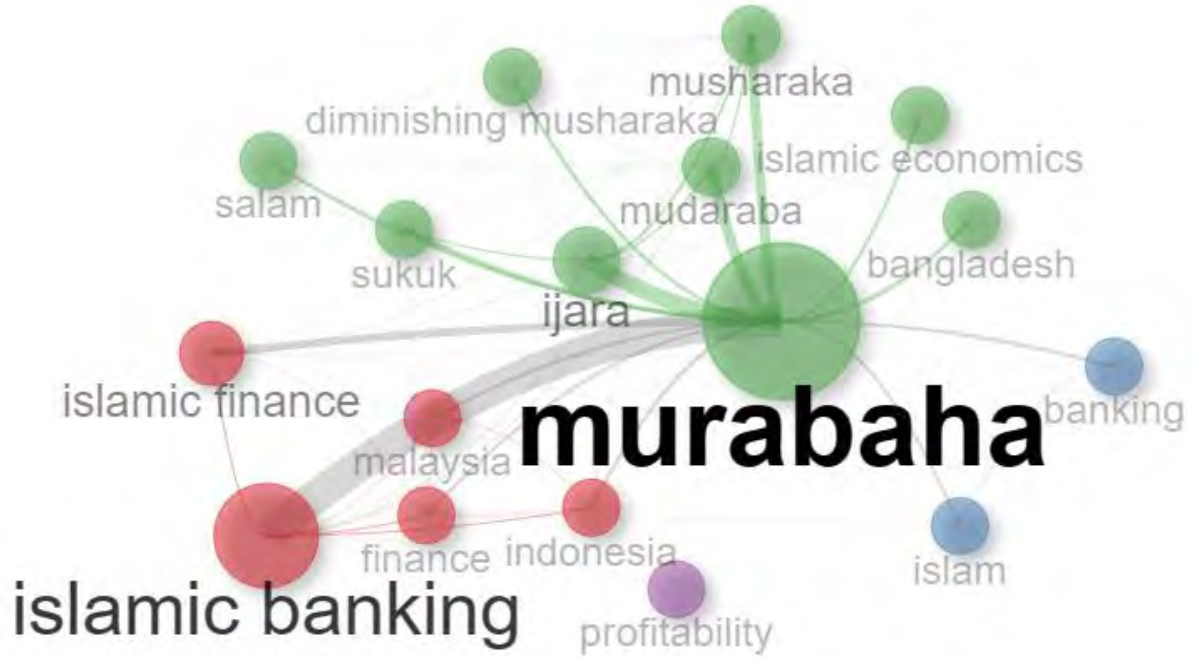

Şekil 2: Kelime Bulutu

Şekil 3’te, murabaha ile ilgili yapılan çalışmalarda son yıllarda kullanılan anahtar kelimeler görülmektedir. Güncel olarak kullanılan anahtar kelimelerin çoğunluğu, en sık kullanılan anahtar kelimelerle benzerlik göstermektedir. Bunlardan farklı olarak; kârlılık (profitability), risk yönetimi (risk management) ve Bangladeş anahtar kelimelerinin güncel yayınlarda kullanıldığı görülmektedir.

Şekil 3: Güncel Araştırma Eğilimleri

Şekil 4: Anahtar Kelime Ağ Haritası

Şekil 4'te yazarların kullandığı anahtar kelimelerden oluşturulan ağ haritası bulunmaktadır. Bu analizde anahtar kelimeler kümelerine ayrılmakta ve araştırma temaları ortaya çıkarılmaktadır. Haritaya göre anahtar kelimeler dört kümeye ayrılmıştır. Merkezinde murabaha anahtar kelimesinin yer aldığı yeşil kümede daha çok murabaha gibi fıkhi sözleşme olan ve İslami finans endüstrisinde kullanılan icare, muşaraka, mudarebe, selem anahtar kelimelerinin yer aldığı görülmektedir. Söz konusu kümenin fıkhi sözleşmelerin İslam iktisadı ve finansındaki önemini vurguladığı söylenebilir. Beş anahtar kelimenin yer aldığı ve merkezinde İslami

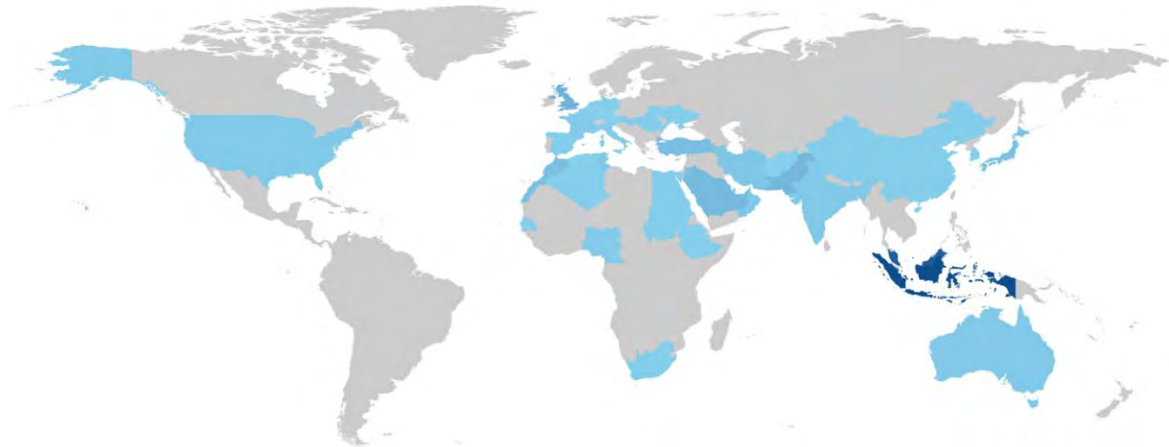
bankacılık anahtar kelimesinin bulunduğu kırmızı kümede yer alan diğer anahtar kelimeler ise İslami finans, finans, Malezya ve Endonezya'dır. Kırmızı küme, Malezya ve Endonezya gibi İslami finans uygulamalarının çok yoğun kullanıldığı iki ülkede İslami finans ve bankacılık uygulamalarına odaklanmaktadır. Mavi kümede İslam ve bankacılık, mor kümede ise yalnızca kârlılık anahtar kelimesi yer almaktadır. Anahtar kelimeler arasındaki en yoğun bağ ise murabaha ve İslami bankacılık anahtar kelimeleri arasındadır. Yine murabaha ile diğer fıkhi sözleşmeler arasındaki bağların kuvvetli olduğu anlaşılmaktadır.

3.6. Ülke Katkıları

Tablo 5'te murabaha ile ilgili en fazla yayın yapan ülkeler yer almaktadır. Endonezya ve Malezya hem toplam yayın anlamında hem de sorumlu yazara göre diğer ülkelere göre ciddi düzeyde yüksek yayın üretiminde bulunmuşlardır. Toplamda Endonezya 148, Malezya ise 131 yayın üretmiştir. Bu ülkeleri 31 yayın ile İngiltere takip etmektedir. Türkiye ise 18 yayın ile ilk on arasında yedinci sırada yer almıştır. Sorumlu yazarın ülkesine göre yapılan listede ise Endonezya'nın 31, Malezya'nın 28 yayını bulunmaktadır. Türkiye 8 sorumlu yazarla bu ülkelerin ardından gelmektedir.

Tablo 5: Toplam Yayın Sayısı ve Sorumlu Yazara Göre En Üretken Ülkeler

Toplam Yayın Üretimine Göre		Sorumlu Yazara Göre	
Ülke	Yayın Sayısı	Ülke	Yayın Sayısı
Endonezya	148	Endonezya	31
Malezya	131	Malezya	28
İngiltere	31	Türkiye	8
Pakistan	25	Ürdün	6
Bahreyn	23	Pakistan	6
Suudi Arabistan	22	Bahreyn	5
Türkiye	18	Bangladeş	5
Ürdün	15	Katar	4
Fas	15	Suudi Arabistan	4
Birleşik Arap Emirlikleri	15	İngiltere	4

Şekil 5: En Üretken Ülkeler Haritası

Şekil 5’te yer alan en üretken ülkelere ait harita, Tablo 5’teki toplam yayın sayısı sıralamasının görselleştirilmiştir halidir. Haritada yayın sayısı arttıkça ülkelerin renkleri koyulaşmaktadır. Endonezya ve Malezya’nın en koyu renkle boyanan ülkeler olduğu şekilde net bir olarak görülmektedir.

5. Sonuç ve Öneri

İslami finans endüstrisinde kullanılan finansal ürün ve araçlar, İslam fıkında yer alan sözleşmelere dayandırılarak yapılandırılır. Söz konusu sözleşmelerden en çok kullanılanı ise maliyet artı kâr şeklinde gerçekleştirilen bir satış sözleşmesi olan murabahadır. Bu çalışmada da en kapsamlı veritabanlarından biri olan Scopus’ta taranan ve İslam iktisadı ve İslami finans bağlamında murabaha ile ilgili yapılan yayınların bibliyometrik bir analizi yapılmıştır.

Çalışma sonuçları incelendiğinde, murabaha ile ilgili yayınların son altı yıllık süreçte önemli bir ölçüde arttığı tespit edilmiştir. Yayınların başlangıcı otuz beş yıllık bir geçmişe sahip olsa da uzun bir süre az sayıda yayın yapıldığı, ancak 2008 yılından sonra konunun akademik camiada daha fazla gündem olduğu söylenebilir. Murabaha ile ilgili en çok yayın yapan kaynaklar, İslami finans alanında bilinen ve ana odağı İslam iktisadı ve finansı olan dergilerdir. Bu konuda en çok atıf alan eserler İslami bankacılık ve sukuk ile ilgili olan çalışmalardır. Anahtar kelimeler incelendiğinde ise murabaha kavramının İslami bankacılık ve İslami finasta kullanılan diğer fıkhi sözleşmelerle kuvvetli bağları olduğu tespit edilmiştir. Güncel yayın eğilimlerine bakıldığında ise göze çarpan yeni bir konu başlığının olmadığı görülmüştür. Bu alanda en fazla yayın yapan ülkeler ise İslami finans uygulamalarında öncü ülkelerden Endonezya ve Malezya’dır.

Bu çalışma bir kısım kısıtlara sahiptir. Başlıca kısıt, çalışmada incelenen yayınların yalnızca Scopus veritabanından elde edilmiş olmasıdır. Arama kriterinde yalnızca İngilizce çalışmalara yer verilmesi ise bir başka kısıttır. Bundan sonraki çalışmalarda, İslami finans endüstrisinde kullanılan diğer fıkhi sözleşmelerle ilgili yayınların bibliyometrik analizi yapılabilir. Ayrıca Scopus gibi kapsamlı bir veritabanı olan Web of Science veritabanından elde edilecek veriyle de analiz gerçekleştirilebilir. Yine Türkiye’de murabaha ile ilgili yapılmış yayınlar böyle bir çalışmanın konusunu oluşturabilir.

Kaynakça

- Al-Ajmi, J., Abo Hussain, H. ve Al-Saleh, N. (2009). Clients of conventional and Islamic banks in Bahrain: How they choose which bank to patronize. *International Journal of Social Economics*, 36(11), 1086-1112. doi:10.1108/03068290910992642
- Azarian, R. (2011). Outline of an Economic Sociology of Islamic Banking. *International Journal of Business and Social Science*, 2(17), 258-268.
- Güçlü, F. (2019). AAOIFI Faizsiz Finans Standartları ve Sermaye Piyasası Kurulu Mevzuatında Sukuk Düzenlemeleri. *II. Business and Organization Research International Conference (BOR)* içinde (ss. 1050-1069). İzmir, Türkiye.

- Güçlü, F., Kayadibi, S. ve Şekkeli, F. E. (2021). AAOIFI Faizsiz Finans Standartlarında Murabaha ve Türk Katılım Bankacılığı Sisteminde Uygulanışı. *Uluslararası İslam Ekonomisi Kongresi, Covid-19 Sonrası İslam Ekonomisi: Fırsatlar Güçlükler ve Çözüm Önerileri* içinde (ss. 314-315). Karabük, Türkiye.
- Halitoğlu, İ. (2021). Organize Teverruk Üzerine Bir Analiz ve TKBB Danışma Kurulu ve AAOIFI Standartlarının Mukayesesi. *Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 8(2), 661-695. doi:10.46353/k7auifd.997443
- Kapıcı, N. (2018). Katılım Bankalarının Murabaha İşlemlerinde Malın Kabzı Meselesinin İslam Hukuku Açısından Değerlendirilmesi. *Uluslararası İslam Ekonomisi ve Finansı Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 43-61.
- Kettell, B. (2011). *Introduction to Islamic Banking and Finance*. Wiltshire: Wiley.
- Khan, F. (2010). How “Islamic” is Islamic Banking? *Journal of Economic Behavior and Organization*, 76(3), 805-820.
- Liu, Z. (2022). Mapping the research trends of third language acquisition: A bibliometric analysis based on Scopus. *Frontiers in Psychology*, 13, 1021517. doi:10.3389/fpsyg.2022.1021517
- Naser, K., Jamal, A. ve Al-Khatib, K. (1999). Islamic banking: A study of customer satisfaction and preferences in Jordan. *International Journal of Bank Marketing*, 17(3), 135-151.
- Rahim Abdul Rahman, A. (2010). Islamic microfinance: An ethical alternative to poverty alleviation. *Humanomics*, 26(4), 284-295. doi:10.1108/08288661011090884
- Smolo, E. ve Kabir Hassan, M. (2011). The potentials of *mushārah mutanāqisah* for Islamic housing finance. *International Journal of Islamic and Middle Eastern Finance and Management*, 4(3), 237-258. doi:10.1108/17538391111166476
- Thompson, D. F. ve Walker, C. K. (2015). A Descriptive and Historical Review of Bibliometrics with Applications to Medical Sciences. *Pharmacotherapy: The Journal of Human Pharmacology and Drug Therapy*, 35(6), 551-559. doi:10.1002/phar.1586
- Vinnicombe, T. (2010). AAOIFI Reporting Standards: Measuring Compliance. *Advances in Accounting, incorporating Advances in International Accounting*, 26(1), 55-65.
- Waemustafa, W. ve Sukri, S. (2015). Bank Specific and Macroeconomics Dynamic Determinants of Credit Risk in Islamic Banks and Conventional Banks. *International Journal of Economics and Financial Issues*, 5(2), 476-481.
- Wilson, R. (2008). Innovation in the structuring of Islamic sukuk securities. *Humanomics*, 24(3), 170-181. doi:10.1108/08288660810899340
- Yanikkaya, H., Gumus, N. ve Pabuccu, Y. U. (2018). How profitability differs between conventional and Islamic banks: A dynamic panel data approach. *Pacific-Basin Finance Journal*, 48, 99-111. doi:10.1016/j.pacfin.2018.01.006
- Yousef, T. M. (2004). The Murabaha Syndrome in Islamic Finance: Laws, Institutions and Politics. C. M. Henry ve R. Wilson (Ed.), *The Politics of Islamic Finance* içinde (ss. 63-80). Edinburgh: Edinburgh University Press.